

Patina Löke regionjurist
Ledningsstab,

Remissvar av SOU 2025:111 Rättssäkerhetens pris (Ju 2025/02525)

Sammanfattning

Regionen har fått möjlighet att yttra sig över Justitiedepartementets betänkande, SOU 2025:111, Rättssäkerhetens pris.

I korthet har utredningen bl.a. haft i uppdrag att ta ställning till om enskilda bör kunna beviljas ersättning för rättegångskostnader i mål i allmän förvaltningsdomstol. Det allmännas kostnadsansvar ska då enligt förslaget utformas så att förvaltningsdomstol ska kunna ålägga statlig eller kommunalförvaltningsmyndighet att ersätta enskilds parts rättegångskostnader under vissa förutsättningar.

Utredningen konstaterar att nuvarande ordning, där enskilda som vinner mål i förvaltningsdomstol normalt inte kan få ersättning för rättegångskostnader annat än genom skadeståndsprocesser hos JK eller i allmän domstol, kan strida mot rätten till en rättvis rättegång. Att kräva att enskilda driver separata skadeståndsprocesser bedöms orealistiskt och kostnadsdrivande på ett sådant sätt att de kan innebära en oproportionerlig begränsning av rätt en till en rättvis rättegång enligt Europakonventionens artikel 6.1. Mot denna bakgrund föreslås införandet av ny bestämmelse i förvaltningsprocesslagen som Region Västerbotten nu, i egenskap av remissinstans, getts möjlighet att yttra sig över.

Regionen instämmer med förslaget i betänkandet om att införa en ny kostnadsreglering i förvaltningsprocesslagen (avsnitt 14.4.4).

Förslag till beslut

Yttrandet avges enligt förslag.

Bedömda resultat och konsekvenser

Bedömningen är att regionen inte kommer att påverkas av utredningens förslag till reglering i någon större omfattning eftersom den föreslås ha karaktären av en undantagsregel. Den torde därför inte få några omfattande ekonomiska konsekvenser för regionen.

Det svenska förvaltningsförfarandet och förvaltningsprocessen är redan idag utformade på så sätt att det allmänna är skyldighet att iaktta de grundläggande rättssäkerhetsprinciperna samtidigt som de åläggs ett utredningsansvar. Den enskildes möjligheter att tillgodose en rättvis rättegång torde därför vara uppfyllda i de flesta fall.

Bedömning är att kostnadsansvaret enligt förslaget endast aktualiseras i ett mycket begränsat antal fall, när det framstår som befogat för att tillgodose den enskilde en rättvis rättegång.

Hos regionen är framför allt i följande ärenden respektive beslut som kan bli föremål för domstolsprövning i allmän förvaltningsdomstol:

- Beslut att vägra lämna ut allmän handling (eller uppgift i sådan),
- kommunala beslut som blir föremål för laglighetsprövning,
- beslut respektive ansökan enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård och lagen om rättspsykiatrisk tvångsvård, och
- beslut eller tvångsåtgärder enligt smittskyddslagen.

Beslut att vägra lämna ut allmän handling

Det är endast när det allmänna är motpart som den kan åläggas att under vissa förutsättningar betala den enskildes rättegångskostnader. Beträffande beslut att vägra lämna ut allmän handling så är regionen inte motpart i

dessas mål, och kan därför inte åläggas något ansvar för den enskildes processkostnader utifrån hur bestämmelsen nu är föreslagen.

Svårt att göra en oskälighetsbedömning vid laglighetsprövning

I fråga om laglighetsmål torde det dock i praktiken bli svårt för domstolen att besluta om enskildes rätt till rättegångskostnader eftersom rätten endast prövar om beslutet är lagligt eller inte. Vid tidpunkten för sitt avgörande vet därför inte domstolen något om hur den enskilde slutligt kommer att påverkas av att den fick bifall till yrkandet om att upphäva, eller ogiltigförklara, det överklagade beslutet. Det förefaller därför svårt för domstolen att kunna göra en oskälighetsbedömning för att bedöma den enskildes rätt till ersättning för processkostnader. Mot bakgrund av detta är det svårt att se kostnadsansvaret kan åläggas kommun eller region i dessa mål.

Tvångsvårdsmålen

Vid mål om rätts- eller psykiatrisktvångsmål har den enskilde i regel ett offentligt biträde förordnat. Den enskilde torde därför inte ha några befogade kostnader i dessa mål som den kan få ersättning för.

Smittskyddslagen

Regionen har inte nyligen fattat något beslut som har varit föremål för domstolsprövning, endast ett beslut om tvångsåtgärder.

Resurser och finansiering

Min bedömning är att regionens ekonomi i princip inte kommer att bli påverkad av den föreslagna lagregleringen. Det finns därför inte skäl att fundera över att omfördela resurser eller motsvarande med anledning av betänkandets förslag i denna del.

Jämställdhet

Lagregleringen påverkar alla vuxna människor i samma utsträckning.

Beredningsansvariga

- Patina Löke regionjurist, Henrik Sandberg regionjurist och Maria Marklund verksamhetschef

Beslutsunderlag

Remissvar

Beslutet expedieras till

Justitiedepartementet

PM – HFD 2022 ref. 10*Bakgrund*

I plenumavgörandet HFD 2022 ref. 10, som ligger till grund för den föreslagna lagregleringen, tog Högsta förvaltningsdomstolen ställning till hur ett yrkande om ersättning för rättegångskostnader i ett förvaltningsmål ska hanteras.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att det *under vissa förutsättningar* kan stå i strid med rätten till en rättvis rättegång att en enskild som vinner ett mål mot det allmänna inte kan få ersättning för sina rättegångskostnader. I avgörandet slog dock domstolen fast att ett yrkande om ersättning för rättegångskostnader inte kan prövas inom ramen för ett mål i allmän förvaltningsdomstol. En enskild som vill ha ersättning för sådana kostnader är i stället hänvisad till att begära ersättning från det allmänna i en separat process med stöd av reglerna i skadeståndslagen, se HFD 2022 ref. 10.

Det har riktats kritik mot Högsta förvaltningsdomstolens avgörande, eftersom det i många fall kan vara förenat med svårigheter och risker för en enskild att inleda ett särskilt förfarande för att få sina rättegångskostnader ersatta och att det därför är ett orealistiskt alternativ.

Avgörandet i korthet

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att den gällande ordningen innebär att en enskild inte kan få sina rättegångskostnader ersatta inom ramen för ett förvaltningsmål. I målet övervägde domstolen frågan om det fanns anledning att ändra den gällande ordningen med hänsyn till rätten till en rättvis rättegång. Domstolen anförde att förvaltningsprocessen är utformad så att den *regelmässigt* uppfyller de krav som kan ställas för att en rättegång ska anses rättvis. Enligt domstolen kunde det emellertid inte uteslutas att det undantagsvis kan uppkomma situationer där omständigheterna är sådana att det inte skulle vara förenligt med rätten till en rättvis rättegång om en enskild part inte kan få ersättning för befogade rättegångskostnader.

Högsta förvaltningsdomstolen fann emellertid att rätten till en rättvis rättegång inte förutsatte att ersättning måste beviljas inom ramen för förvaltningsmålet. Domstolen konstaterade att en enskild part enligt den gällande ordningen i stället är hänvisad till att begära kompensation för sina rättegångskostnader genom att begära skadestånd i ett särskilt förfarande. Domstolen uttalade att denna ordning i och för sig är förenlig med artikel 6.1 i Europakonventionen. Rätten till en rättvis rättegång förutsatte således inte att ersättning för rättegångskostnader måste beviljas i själva förvaltningsmålet. Mot den bakgrunden ansåg domstolen att det inte fanns skäl att genom rättspraxis införa en rätt till ersättning inom ramen för ett förvaltningsmål och att det i stället borde ankomma på lagstiftaren att göra de principiella och praktiska överväganden som krävs för att införa en sådan ordning.